

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ ТА БІОТЕХНОЛОГІЙ
імені С.З. ГЖИЦЬКОГО**

**Факультет менеджменту, бізнесу та публічного адміністрування
Кафедра туристичного бізнесу та гостинності**

Допускається до захисту

“ ” 2026р.

В.о. зав. кафедри _____

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
студентки Васирик Анастасія Іванівна**

на тему:

**ОЦІНКА ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ (НА ПРИКЛАДІ
СХІДНИЦЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ)**

на присвоєння кваліфікації – Бакалавр з туризму

Керівник роботи _____

Львів – 2026

**Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет ветеринарної медицини та
біотехнологій імені С.З. Гжицького**

**Факультет менеджменту, бізнесу та публічного адміністрування
Кафедра туристичного бізнесу та гостинності
ОС Бакалавр
Спеціальність 242 Туризм**

**ЗАТВЕРДЖУЮ
В.о. завідувача кафедри**

“ ____ ” _____ 2025 року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТКИ
Василик Анастасії Іванівни**

1. Тема роботи: «Оцінка туристичного потенціалу (на прикладі Східницької селищної територіальної громади)»

керівник роботи

затверджена наказом вищого навчального закладу від « ____ » _____
2025 року № _____

2. Строк подання студентом проєкту (роботи) травень 2026 року
3. Вихідні дані до проєкту (роботи) – робота буде виконуватися на прикладі Східницької селищної громади, основним джерелом інформації будуть характеристики туристичних ресурсів громади та їх використання.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): *ознайомитись з суттю туристичного потенціалу громади, його складовими та способами оцінки, провести аналіз наявного туристичного потенціалу, зокрема щодо розвитку сільського туризму, виявити ключові проблеми та подати пропозиції щодо покращення його формування і використання з огляду на особливості природних умов території.*
5. Перелік графічного матеріалу – у роботі будуть представлені таблиці, рисунки.

6. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
1	Вступ	01.12.2025 р.	
2	Огляд наукової та патентної літератури	01.01.2026 р.	
3	Вивчення методів досліджень, побудова інструментів дослідження та збір даних	10.03.2026 р.	
4	Опрацювання результатів досліджень	10.05.2026 р.	
5	Формування висновків та підготовка роботи до захисту	15.05.2026 р.	

Студент _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Василик А. І. Оцінка туристичного потенціалу (на прикладі Східницької селищної територіальної громади):

Кваліфікаційна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: (242 «Туризм») / ЛНУВМБ ім. С.З. Гжицького. Кафедра туристичного бізнесу і гостинності. Наук. кер.:

Львів, 2026. 53 с.

Дослідження туристичного потенціалу виступає ключовим інструментом диверсифікації місцевої економіки, переходу від простого опису ресурсів до формування інтегрованого туристичного продукту, збереження ідентичності та соціальне відновлення громад. Метою роботи є ідентифікація та оцінка використання туристичного потенціалу Східницької селищної громади й визначення стратегічних напрямів розвитку туризму та рекреації на основі теоретичного обґрунтування сутності й структури туристичного потенціалу, аналізу методів його оцінки та діагностики складових потенціалу ОТГ. Об'єктом дослідження є процеси формування й використання туристичного потенціалу, предметом - теоретичні, методологічні та прикладні аспекти потенціалу сільської громади. В роботі обґрунтовано трактування туристичного потенціалу, визначено методичні підходи до його оцінювання, окреслено унікальність Східницької громади (бальнеологічні мінеральні води, водоспад Лазневий, гірський сільський характер, мережа приватних садиб), а також сформульовано практичні рекомендації щодо подальшого розвитку інфраструктури, зеленого та екотуризму, маркетингу і промоції для зміцнення позицій громади як конкурентоспроможної туристичної дестинації Карпатського регіону

Ключові слова: туристичний потенціал, сільські території туристичні ресурси, атракції, стратегія.

ANNOTATION

Vasylyk, A. I. Assessment of Tourism Potential (Based on the Example of the Skhidnytsia Settlement Territorial Community):

Qualification work for the first (bachelor's) level of higher education: (242 “Tourism”) / S. Z. Hrytskyi Lviv National University of Water Management and Biotechnology. Department of Tourism Business and Hospitality. Scientific Advisor:

Lviv, 2026. 53 pp.

Research into tourism potential serves as a key tool for diversifying the local economy, moving beyond a simple description of resources to the creation of an integrated tourism product, preserving identity, and fostering the social revitalization of communities. The aim of this study is to identify and assess the utilization of the tourism potential of the Skhidnytsia settlement community and to determine strategic directions for the development of tourism and recreation based on a theoretical justification of the nature and structure of tourism potential, an analysis of methods for its assessment, and a diagnosis of the components of the settlement community's potential. The object of the study is the processes of forming and utilizing tourism potential, and the subject is the theoretical, methodological, and applied aspects of the rural community's potential. The paper substantiates the interpretation of tourism potential, identifies methodological approaches to its assessment, highlights the uniqueness of the Skhidnytsia community (balneological mineral waters, the Laznevyi Waterfall, the mountainous rural character, and a network of private estates), and practical recommendations are formulated regarding the further development of infrastructure, green and ecotourism, marketing, and promotion to strengthen the community's position as a competitive tourist destination in the Carpathian region.

Keywords: tourism potential, rural areas, tourism resources, attractions, strategy.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	9
1.1. Сутність та структура туристичного потенціалу сільської територіальної громади	9
1.2. Туризм як драйвер підвищення соціально-економічної спроможності територіальних громад	14
1.3. Методичні підходи до оцінювання туристичного потенціалу	18
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СХІДНИЦЬКОЇ ОТГ ТА ШЛЯХИ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ	24
2.1. Загальна характеристика Східницької ОТГ	24
2.2. Діагностика наявних туристично-рекреаційних ресурсів та інфраструктури досліджуваної громади.	29
2.3. Стратегічні напрями капіталізації туристичного потенціалу громади в умовах воєнного та повоєнного періодів.	40
ВИСНОВКИ	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	54

ВСТУП

Сільські території України тривалий час потерпають від монопрофільності (орієнтації виключно на аграрне виробництво), що посилює ризики безробіття та міграції молоді. Дослідження туристичного потенціалу дозволяє виявити приховані ресурси для диверсифікації місцевої економіки та є основою для розробки стратегій та програм місцевого розвитку.

Вивчення туристичного потенціалу села є фундаментальною основою ефективного управління не тільки туристичною сферою, а й сільською громадою в цілому. Воно дозволяє не лише виявити ключові активи території, а й стратегічно розвивати, просувати та зберігати їх у довгостроковій перспективі. Ті громади, які системно проводять такий аналіз, отримують значно більші можливості для залучення туристів і інвесторів, а також для формування стійкої конкурентної переваги на ринку.

Комплексне дослідження туристичного потенціалу відіграє визначальну роль у плануванні розвитку місцевої економіки та позиціонуванні села як привабливої туристичної дестинації. Це процес, який дає змогу всебічно оцінити наявні ресурси і на їхній основі формувати ефективну стратегію розвитку туризму.

Значимість дослідження полягає у переході від простого опису сільських ресурсів до формування інтегрованого туристичного продукту. Це дозволяє перетворити розпорошений потенціал сільської місцевості на капіталізовану, конкурентоспроможну на ринку пропозицію, яка забезпечує економічну стійкість громади, збереження її ідентичності та соціальне відновлення у кризовий і посткризовий періоди.

Тематика туристичного потенціалу є достатньо популярною серед українських вчених. Так проблеми сутності, оцінки та значення туристичного потенціалу, зокрема його регіонального характеру достатньо широко висвітлені в працях О. Бейдика [2], З. Герасимчук та Ю. Дащук [4], Г. Машики

і М. Грабар [20], І. Келиняк [16], М. Мальська, Н. Паньків [19], Г. Михайліченко [21], А. Огієнко[22], С. Ярьоменко [37] , І. Смаля[28]. Також розглядаються особливості використання туристичного потенціалу в роки війни [12]. В меншій мірі досліджуються проблеми ресурсного потенціалу сільських територій. Найбільш повно вони охоплені в працях В. Липчука і Н. Липчук [17; 18], І. Гончарука і І. Томашук [6], В. Гудзь [7], В. Кравціва [14], П.Пивовара [23] та інших. Проте розгляд туристичного потенціалу на рівні сільської громади досліджується в меншій мірі.

Метою кваліфікаційної роботи є ідентифікація та оцінка використання туристичного потенціалу Східницької селищної громади з метою визначення стратегічних напрямків розвитку туризму і рекреації. Для реалізації такої мети поставлені наступні завдання:

- дати теоретичне обґрунтування сутності та структури туристичного потенціалу сільської території;
- ідентифікувати методи оцінки туристичного потенціалу;
- оцінити складові туристичного потенціалу досліджуваної ОТГ;
- розробити рекомендації та пропозиції щодо вдосконалення та кращого використання туристичного потенціалу Східницької територіальної громади.

Об'єкт дослідження охоплює процеси формування та використання туристичного потенціалу.

Предметом дослідження складають аспекти туристичного потенціалу сільської громади - теоретичні, методологічні та прикладні.

В роботі використано методів дослідження, зокрема статистичний, аналіз і синтез, порівняння, методи стратегічного аналізу, табличний та графічний.

За своєю структурою робота складається зі вступу, двох розділів та висновків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

1.1. Сутність та структура туристичного потенціалу сільської територіальної громади

Туристичний потенціал сільської громади - це сума ресурсів [1] і умов певного місцевого самоврядування [8; 34], які можуть бути використані для розвитку туризму, і розглядається як реальна можливість, а не обов'язково як вже використаний стан розвитку туристичної функції. Вона охоплює як те, що є (цінності, інфраструктура), так і те, що може бути через відповідну політику, місцеве підприємництво та організацію простору. Цей термін охоплює багатогранну сукупність природних, етнокультурних та соціально-історичних ресурсів, а також інфраструктурних передумов, що забезпечують розвиток туристичної діяльності [35].

У широкому сенсі туристичний потенціал визначається як усі елементи географічного середовища та прояви людської діяльності, які можуть використовуватися для практики або ведення туризму в певній зоні. На рівні сільської громади це питання суми природних, культурних, інфраструктурних та соціально-економічних умов, які створюють можливість створити привабливу дозвілля та рекреаційну пропозицію. Важливо розрізнати потенційну та туристичну функцію: громада може мати високий потенціал, але недорозвинений туризм у разі нестачі інвестицій або управління, і навпаки, функція може бути сильною, хоча деякі ресурси вже надмірно експлуатовані.

З точки зору місцевого розвитку, туристичний потенціал сільської громади є одним із ключових ендогенних ресурсів, його важко перенести, оскільки він пов'язаний із унікальним поєднанням ландшафту, спадщини та громади, а його використання може сприяти диверсифікації економіки та підтримці населення в сільській місцевості. Водночас дана категорія

виходить за межі суто ресурсного забезпечення, інтегруючи можливості для зміцнення внутрішньосупільних комунікаційно-консолідаційних зв'язків [15].

У літературі з цієї теми вважається, що туристичний потенціал складається з двох взаємодоповнюючих груп ресурсів: структурних і функціональних.

1. Структурні ресурси включають: туристичні цінності (природні та антропогенні), туристичний розвиток, транспортну доступність та інші просторові й технічні елементи.¹
2. Функціональні ресурси включають економічні, технологічні, екологічні, політичні, психологічні, соціодемографічні та культурні умови, які визначають можливість і спосіб використання структурних ресурсів.

Така структура дозволяє розрізнати «тверді» складові потенціалу (наприклад, озера, стежки, житлові приміщення) і «м'які» (наприклад, підприємницький клімат, ставлення мешканців, якість управління), які в сільській муніципалітеті є вирішальними для перетворення ресурсів на реальний туристичний продукт

Природні цінності — це специфічні особливості природного середовища — рельєф, сільськогосподарський ландшафт, ліси, річки, озера, охоронювані території, клімат, які є основою для мотивації до відпусток у сільську місцевість. У сільських муніципалітетах гармонійний ландшафт, низький тиск урбанізації, тиша та чисте довкілля мають особливе значення, що відрізняє їх від міських і промислових районів. Чим більша різноманітність і якість збереження цих цінностей, тим міцніша основа для розвитку форм природного, активного та туристичного туризму.

Антропогенні цінності включають архітектурні пам'ятки (церкви, маєтки, каплиці), традиційні системи поселень, технічні об'єкти, а також нематеріальну спадщину: звичаї, кухню, місцеві ремесла та культурні події. У сільській комуні ці цінності часто мають розпорошений характер, але у

поєднанні з природою вони створюють унікальні «сценарії перебування» - наприклад, кулінарні маршрути, етнографічні маршрути, фольклорні фестивалі. Їхня поведінка та майстерне «оповідання» як частина туристичної пропозиції є важливим елементом підвищення конкурентоспроможності громади. Таке бачення туристичного потенціалу як ємного, багатоаспектного поняття дозволяє розглядати його не лише як набір активів, а як динамічний механізм, що формує передумови для розвитку різноманітних видів туристичних послуг [25, с.2].

Туристичний розвиток - це сукупність об'єктів і об'єктів, які забезпечують задоволення потреб туристичного потоку: житлові приміщення, гастрономія, пішохідні та велосипедні маршрути, спортивна та рекреаційна інфраструктура, інформаційні пункти, вказівники тощо. У сільських громадах агротуризм, невеликі гостьові будинки, приватне житло, кемпінги та проста, але функціональна інфраструктура для активного відпочинку (доріжки, прокат велосипедів, кемпінги) часто відіграють ключову роль. Рівень і якість розвитку визначають, чи стануть природні та культурні цінності реально доступним туристичним продуктом.

Сучасні дослідження акцентують увагу на тому, що ключовими детермінантами успішності таких дестинацій стають транспортна доступність, розвиненість інфраструктурних мереж та унікальність культурно-історичного спадку [10, с. 20]. Транспортна доступність включає якість дорожньої мережі, громадський транспорт, відстань від основних туристичних центрів та доступ до технічної інфраструктури (вода, каналізація, енергетика, інтернет). Для сільської громади надмірна периферія може стати перешкодою для розвитку туристичної функції, якщо саме «важкодоступне» не стане елементом продукту (наприклад, зони для тих, хто шукає тиші та усамітнення). Цифрова інфраструктура також набуває дедалі більшого значення, що обумовлює розвиток дистанційної роботи та нових форм довготривалого туризму у сільській місцевості.

Функціональні ресурси економічного характеру включають стан місцевої економіки, структуру зайнятості, рівень доходів мешканців та наявність підприємств, пов'язаних із туризмом і послугами. Населений пункт, у якому вже існує певна критична маса туристичних та пов'язаних з ним суб'єктів, має більше можливостей для створення інтегрованого туристичного продукту. Важливими є також інституційні умови: стратегія розвитку туризму, діяльність місцевого самоврядування у залученні зовнішніх коштів, місцеві партнерства та кластери, які активують структурний потенціал.

Соціально-демографічні фактори включають вікову структуру, рівень освіти, міграцію, громадянську активність та готовність мешканців приймати туристів. Високий соціальний капітал, присутність лідерів і неурядових організацій сприяють створенню мереж співпраці, тематичних маршрутів і спільному просуванню громади. З іншого боку, негативне ставлення до туризму, соціальні конфлікти або сильне зменшення населення обмежують можливості повного використання навіть багатих природних і культурних ресурсів.

У сучасному підході до туристичного потенціалу важливими також відіграють екологічні умови (рівень тиску на довкілля, систему охорони природи, стан управління відходами) та технологічні умови (доступ до сучасних рішень у сфері енергетики, мобільності, інформації). Вони формують можливості для розвитку туризму відповідно до принципів сталого розвитку, що у випадку сільських муніципалітетів стає дедалі важливішим елементом їхнього іміджу та конкурентної переваги.

Структура туристичного потенціалу сільської території є системною, оскільки окремі елементи взаємопов'язані і взаємно підсилюють або послаблюють один одного. Наприклад, привабливі природні цінності без належної доступності та розвитку не призведуть до розвитку туризму, тоді як розвиток інфраструктури без турботи про навколишнє середовище може призвести до деградації ключових ресурсів. Так само багата культурна спадщина потребує активної спільноти та інституцій, які її підтримують і

включають у туристичну пропозицію; Без них це залишається прихованим потенціалом, невидимим для гостей. Дослідники також виокремлюють значення аутентичного колориту, національних традицій та релігійного фактора як специфічних нематеріальних елементів, що підвищують привабливість території та сприяють диверсифікації регіональних туристичних послуг [10].

З цієї причини в управлінських дослідженнях і практиці туристичний потенціал сільської громади дедалі більше аналізується інтегровано, поєднуючи оцінку структурних і функціональних компонентів в єдиній моделі. Це дозволяє нам визначити не лише сильні сторони, а й вузькі місця, елементи, зміцнення яких є передумовою для використання повного потенціалу.

Гарна діагностика сутності та структури туристичного потенціалу є основою свідомої політики розвитку туристичної функції сільської громади. Він дозволяє обирати реалістичні напрямки спеціалізації (наприклад, сімейний агротуризм, активний туризм, кулінарний туризм), планувати інвестиції в інфраструктуру та проектувати інструменти підтримки для місцевих підприємців. Він також поєднує економічні цілі з охороною довкілля та спадщини, знижуючи ризик надмірної експлуатації найчутливіших ресурсів.

У цьому сенсі туристичний потенціал сільських територій - це не просто описова категорія, а інструмент стратегічного мислення про майбутнє сільських територій, на основі їхніх внутрішніх ресурсів, унікальної ідентичності та можливостей створення інтегрованого туристичного продукту на основі місцевої спільноти та простору.

Зарубіжні дослідники також підкреслюють динамічний характер туристичного потенціалу, розглядаючи його не як статичний набір ресурсів, а як здатність дестинації структурувати свої активи в конкурентоспроможні продукти, що відповідають мінливим ринковим трендам. Зокрема, у західній науковій думці акцентується увага на необхідності оцінки взаємозв'язків між

первинними ресурсами та факторами підтримки, такими як інфраструктура, доступність та політична воля, що спільно визначають спроможність території до розвитку. Відтак, системний підхід до управління цими чинниками стає критичним завданням для реалізації довгострокових стратегій регіонального розвитку, оскільки дозволяє мінімізувати інвестиційні ризики та забезпечити оптимальне використання наявних можливостей.

1.2. Туризм як драйвер підвищення соціально-економічної спроможності територіальних громад

Туризм є одним із найдинамічніших секторів місцевої економіки і може відігравати роль важливого двигуна для підвищення соціально-економічного потенціалу муніципалітетів, особливо тих, що мають обмежені можливості для розвитку. За належного управління він стає не лише джерелом доходу, а й інструментом покращення якості життя мешканців, зміцнення соціального капіталу та іміджу територіальної громади.

Соціально-економічний потенціал громади - це сукупність людських, матеріальних, інституційних та фінансових ресурсів, які можуть бути використані для досягнення цілей розвитку. Вона включає, структуру та кваліфікацію населення, базу підприємництва, технічну та соціальну інфраструктуру, рівень довіри та здатність співпрацювати. Туризм, як мультидисциплінарний сектор, одночасно впливає на багато з цих елементів. Він створює попит на послуги, створює робочі місця, змушує покращення інфраструктури та активує місцеву спільноту.

Література свідчить, що розвиток туризму може бути особливо важливим для сільських і периферійних громад, де бракує великих промислових інвесторів, а основним ресурсом залишаються природні та культурні цінності [18]. У таких одиницях туризм виступає системоутворюючою сферою.

Туризм є джерелом робочих місць як прямим (готель, гастрономія, послуги гідів, туристичний транспорт), так і непрямим (торгівля, ремесла, сільське господарство, будівельні послуги). Дослідження показують, що розвиток туризму в сільській місцевості сприяє виникненню мікро- та малих сімейних підприємств, які збільшують доходи домогосподарств і зменшують масштаби безробіття, прихованого в сільському господарстві. Доходи, які отримують туристи (проживання, харчування, купівля місцевих товарів, в'їзні квитки), забезпечують бюджети підприємств і, через податки та збори, бюджет громади.

Внесок туризму в економічний потенціал не обмежується прямими витратами туристів. Література описує так званий мультиплікативний ефект [18], який полягає в тому, що гроші, залишені відвідувачами, циркулюють в місцевій економіці, генеруючи додаткові операції та доходи. Ресторан користується послугами місцевих постачальників їжі, власник гостьового будинку замовляє послуги з ремонту у місцевих компаній, а місцева влада, завдяки збільшенню доходів, може інвестувати в інфраструктуру, що, у свою чергу, приваблює нових гостей і підприємців.

Туризм також допомагає диверсифікувати економічну структуру громади, зменшуючи залежність від одного сектора (наприклад, сільське господарство) та підвищуючи стійкість до економічних шоків. На практиці це означає більшу гнучкість ринку праці та можливість створення змішаних моделей доходу (сільське господарство + агротуризм + послуги).

Розвиток туризму змушує нас підвищувати рівень технічної та соціальної інфраструктури муніципалітетів. Інвестиції в дороги, громадські простори, водопостачання та каналізацію, управління відходами, розмітку стежок або рекреаційну інфраструктуру мотивуються потребами відвідувачів, але також використовуються мешканцями. Покращення естетики простору, оживлення центрів сіл, створення парків і бульварів підвищують якість життя місцевої громади та підвищують привабливість громади як місця проживання та ділової активності.

У багатьох громадах туризм стає імпульсом для захисту та розвитку об'єктів культурної спадщини, історичних будівель, постіндустріальних об'єктів, парків, які можуть занепасти без нової туристичної функції. Такі проєкти поєднують цілі збереження спадщини зі створенням нових робочих місць (наприклад, культурних центрів, місцевих музеїв, конференц-залів).

Туризм, особливо форми, засновані на участі громади (туризм на основі громади), можуть суттєво зміцнити соціальний капітал громад. Організація заходів, фестивалів, тематичних маршрутів або місцевих продуктів потребує співпраці місцевої влади, мешканців, підприємців та неурядових організацій, що створює мережі довіри та досвід спільних дій. Дослідження свідчать, що розвиток сільського туризму сприяє створенню асоціацій, місцевих груп дій та туристичних кластерів, які також реалізують інші проєкти розвитку.

Контакт із туристами та потреба розповісти своє місце змушують мешканців замислитися над власною ідентичністю, історією та спадщиною. Це зміцнює місцеву гордість і відчуття цінності власної культури, що може протидіяти маргіналізації та відтоку молоді. Проєкти, засновані на культурі (фестивалі, ярмарки, освітні шляхи), також сприяють міжпоколінній інтеграції - старші передають знання, молодші - організаційні та цифрові компетенції.

Туризм, створюючи привабливий імідж громади та збагачуючи пропозицію дозвілля, сприяє покращенню умов життя мешканців. Розвиток гастрономії, культурних заходів, спортивної та рекреаційної інфраструктури або освітніх пропозицій (наприклад, природних центрів) призводить до того, що місцева громада отримує доступ до послуг, які інакше були б незбитковими. Водночас туризм може збільшити доступ до послуг з охорони праці (наприклад, наявність рятувальників, медичних пунктів у сезон), що покращує загальне відчуття безпеки.

Непряний вплив також важливий. Громада, яка приваблює туристів, стає більш привабливою для нових мешканців, так званих імміграційних

мешканців, і людей, які працюють віддалено, що розширює податкову базу та людський капітал.

Туризм тісно пов'язаний із територіальним брендингом. Імідж громади в очах туристів, ЗМІ та зовнішніх партнерів відображає його інвестиційну привабливість і здатність залучати проєкти забудови. Сильний туристичний бренд, заснований на унікальних ресурсах (наприклад, ландшафт, спа, спадщина), здобуває визнання, що сприяє розміщенню інших економічних видів діяльності (наприклад, виробництва органічної їжі, креативних індустрій).

Аналізи регіонального розвитку свідчать, що туризм часто виступає воротами до ширшої зовнішньої співпраці - партнерства між містами та муніципалітетами, транскордонні проєкти, участь у тематичних мережах, що збільшує доступ муніципалітетів до знань, фінансів та інновацій.

Переваги розвитку туризму не є автоматичними. Література висвітлює низку ризиків і граничних умов [6; 34]. Надмірна концентрація туристичного потоку може призвести до перевантаження інфраструктури, зростання цін на нерухомість, соціальних конфліктів і екологічної деградації, що в кінцевому підсумку знижує соціально-економічний потенціал громади. Крім того, економіка, надмірно залежна від туризму, стає вразливою до зовнішніх шоків (економічних криз, епідемій, збройних конфліктів).

Тому сучасні підходи підкреслюють необхідність сталої та інноваційної моделі туризму [19; 21], заснованої на диверсифікації продукту, використанні цифрових технологій, управлінні туристичним трафіком та залученню місцевої громади до прийняття рішень. Лише тоді туризм справді зміцнює, а не послаблює, соціально-економічний потенціал муніципалітетів, виступаючи стабільним елементом їхньої довгострокової конкурентоспроможності.

Туризм як чинник, що підвищує соціально-економічний потенціал громади, працює у багатьох аспектах. Він стимулює місцеву економіку, створює робочі місця, прискорює розвиток інфраструктури, зміцнює

соціальний капітал і формує позитивний імідж території. Її сила полягає у здатності активувати ендегенні ресурси та інтегрувати різні сектори - від сільського господарства через послуги до культури та креативних індустрій. Однак масштаб і стійкість цих ефектів залежать від якості управління, ступеня залученості місцевої громади та прийнятої моделі розвитку, яка має балансувати економічні, соціальні та екологічні цілі. У таких умовах туризм стає не лише індустрією, а й стратегічним інструментом формування майбутнього громади

1.3. Методичні підходи до оцінювання туристичного потенціалу

Методичні підходи до оцінки туристичного потенціалу перейшли від простих описів значень до складних багатокритеріальних систем індикаторів і синтетичних індексів із використанням статистичних методів і інструментів ГІС. Сьогодні наголошується на необхідності поєднання кількісних і якісних підходів, щоб отримати можливість порівнянь і ранжування з одного боку, а з іншого - врахувати місцеву специфіку та перспективу зацікавлених сторін.

Туристичний потенціал території визначається як сукупність природних, культурних, інфраструктурних та соціально-економічних умов, які дозволяють створити повноцінний туристичний продукт. Оцінюється не лише поточний стан, а й можливості розвитку, що виникають у результаті поєднання ресурсів і функціональних умов. Тому методи оцінки повинні включати як складову туристичних цінностей, так і рівень їх розвитку, доступність, а також організаційні та попитові фактори.

Спільною рисою більшості підходів є їх багатокритерійна природа. Туристичний потенціал не можна звести до одного параметра (наприклад, кількість визначних місць), а потребує аналізу багатьох індикаторів, часто різного характеру (кількісного та якісного).

Найпростішим підходом є інвентаризація туристичних ресурсів, тобто систематичний збір даних про природні цінності (ландшафт, клімат, води,

ліси), культурні цінності (пам'ятки, події, традиції) та елементи туристичного розвитку. Ця процедура часто поєднує польовий аналіз із запитом письмових джерел і планувальних документів, створюючи каталог атракцій і карти привабливостей. Його перевага – це простота та можливість використання статистичних даних у обмежених умовах. Основний недолік – відсутність синтетичної порівняльної оцінки та велика частка суб'єктивізму дослідника.

У рамках описових підходів також використовуються SWOT-аналізи, потенційні карти або детермінантні аналізи, які більше служать для якісної діагностики, ніж для кількісного вимірювання. Ці методи корисні на початковому етапі планування, але самі по собі не створюють узгодженої системи оцінки рівня потенціалу між територіальними одиницями.

Одним із найпоширеніших інструментів на практиці є метод оцінювання. Його суть включає:

1. вибір набору характеристик, що описують туристичний потенціал (наприклад, різноманітність ландшафту, кількість житлових об'єктів, довжина стежок, транспортна доступність);
2. присвоїти кожній ознаці шкалу балів (наприклад, 0-5 або 0-10) та вагу, що відображає її важливість;
3. оцінка вибраних просторових одиниць (громади, регіонів) шляхом нарахування балів за кожну особливість;
4. підсумовуючи моменти та отримуючи синтетичну оцінку туристичного потенціалу.

Наприклад, пропонується потенціальна шкала в якій діапазони загальних значень відповідають категоріям від дуже низького до дуже високого туристичного потенціалу. Перевага цього методу – це прозорість, можливість відносно легкого порівняння одиниць та адаптивність до різних типів територій. Однак довільність вибору індикаторів, шкал і ваг, а також ризик надмірного спрощення складного явища до одного числа залишаються слабкістю.

Новіші підходи передбачають побудову інтегрованих індикаторів (індексів) туристичного потенціалу на основі статистичних даних та багатовимірних методів аналізу. Типова процедура включає:

1. вибір набору кількісних показників (наприклад, кількість ліжок на 1000 мешканців, частка охоронюваних територій, кількість туристичних об'єктів, довжина маршрутів, транспортна доступність);
2. нормалізація даних (щоб індикатори різних одиниць були порівнянними);
3. присвоєння ваг -на основі експертної оцінки або статистичних методів (наприклад, аналіз головних компонентів);
4. обчислення інтегрованого індексу потенціалу для кожної одиниці.

Література підкреслює, що такий підхід дозволяє підвищити об'єктивність оцінки, створити рейтинги регіонів, а також відстежувати зміни з часом [6; 23]. Пропонує чотириетапний процес: визначення мети та об'єкта оцінювання, вибір системи індикаторів, обробка даних і створення інтегрального індикатора, а потім інтерпретація результатів і їх використання в туристичній політиці. Однак залежність від якості та доступності статистичних даних залишається обмеженням.

Важливою групою підходів є просторові методи, у яких туристичний потенціал аналізується в картографічній системі за допомогою ГІС. До них між іншим належать:

1. просторовий туристичний рейтинг – присвоєння значень окремим просторовим одиницям (наприклад, сітка квадратів, адміністративні території) на основі розподілу активів та інфраструктури;
2. карти туристичного потенціалу – інтеграція інформації про ландшафт, доступність, розвиток і екологічні обмеження у шари ГІС;
3. аналіз доступності (наприклад, час у дорозі до атракцій, баз);
4. спектр можливостей туризму (Rural Tourism Opportunity Spectrum), який класифікує території за ступенем природності, рівнем розвитку та інтенсивністю використання.

Методи ГІС дозволяють точніше враховувати просторовий розподіл ресурсів і ідентифікувати вузли і коридори туристичного трафіку, що має велике значення для просторового планування та визначення зон розвитку туризму. Застосування просторової аналітики із залученням інструментів GIS дозволяє наочно ідентифікувати туристичні кластери, оцінити логістичну доступність та моделювати динаміку майбутніх потоків відвідувачів рішень [36].

Кількісні підходи доповнюються якісними методами, які дозволяють охопити суб'єктивні та м'які аспекти туристичного потенціалу. До них належать:

1. експертні панелі та техніки Дельфі, у яких спеціалісти оцінюють важливість окремих ресурсів, їхній рівень привабливості та пріоритети розвитку;
2. інтерв'ю з представниками місцевих органів влади, підприємцями та неурядовими організаціями, аналізуючи їхнє сприйняття потенціалу та бар'єри для його використання;
3. опитування серед туристів, які надають інформацію про оцінку цінностей, якості послуг та ступеня задоволення потреб.

Ці методи допомагають визначити елементи потенціалу, які важко зафіксувати за допомогою індикаторів (наприклад, клімат місця, гостинність мешканців, імідж), а також залучати місцевих зацікавлених сторін до процесу діагностики. Їхня слабкість – це обмежена порівнянність результатів і трудомісткий характер досліджень, тому їх часто використовують у поєднанні з кількісним аналізом.

У більш сучасних роботах з'являються пропозиції щодо комплексних алгоритмів оцінки туристичного потенціалу [11; 35], які поєднують різні групи методів в одній моделі. Приклад схеми включає:

1. Визначення мети та обсягу дослідження (просторовий масштаб, типи туризму, часовий горизонт).

2. Визначення потенційних компонентів (цінності, інфраструктура, доступність, соціальні та екологічні умови).
3. Вибір кількісних показників та якісних інструментів (опитування, інтерв'ю, експертні панелі).
4. Застосування методів стандартизації, зважування та агрегації для побудови часткових індексів і синтетичних індексів
5. Просторовий аналіз результатів (потенційні карти, зонування) та інтерпретація в контексті політики розвитку туризму.

Впровадження інтегрованих індикаторів дозволяє агрегувати різноманітні кількісні та якісні дані в єдину аналітичну систему, що нівелює обмеження окремих метрик та забезпечує багатовимірний моніторинг туристичного середовища [36].

Деякі автори також припускають зв'язок оцінки потенціалу з аналізом несучої здатності, щоб врахувати межі допустимого навантаження на довкілля та місцеву спільноту [14]. Це дозволяє нам перейти від питання «скільки туризму можна розвинути» до «який рівень розвитку є оптимальним з точки зору сталого розвитку».

У останніх публікаціях з оцінки туристичного потенціалу приділяється увага кільком напрямкам удосконалення методологічних підходів., зокрема

1. Інтеграція традиційних і нових даних: поєднання офіційної статистики з великими даними (наприклад, трафік у соціальних мережах, дані з платформ бронювання) краще відображає фактичний рівень потенційного використання.
2. Розширене використання методів підтримки рішень за мультикритеріями, таких як метод зваженої суми, АНР і TOPSIS, які дозволяють більш прозоро зважувати критерії та аналізувати варіанти розробки.
3. Більше враховувати перспективу попиту, не лише те, що має територія, а й те, як її сприймають туристи і які види туризму найкраще підходять для неї.

4. Зв'язок діагностики з менеджментом. Оцінка потенціалу дедалі частіше розглядається не як одноразове дослідження, а як елемент системи моніторингу та управління розвитком туризму на рівні регіону чи громади.
5. Застосування аналітичних моделей для оцінки конкурентного потенціалу дозволяє структурувати ринкові фактори, рівень цифровізації та економічні показники ефективності туристичних суб'єктів [9].

Впровадження подібних інноваційних інструментів забезпечує синергетичний ефект в управлінні, що дозволяє раціонально спрямовувати інвестиційні ресурси відповідно до актуальних потреб та специфічної привабливості конкретної дестинації [11, с. 54].

Внаслідок цього методологічні підходи до оцінки туристичного потенціалу розвиваються у напрямку комплексних, гнучких інструментів, які поєднують переваги простих описових методів із можливостями передового кількісного та просторового аналізу. Внаслідок цього вони стають важливим інструментом для підтримки стратегічних рішень у туристичній економіці, дозволяючи краще використовувати ресурси територій, враховуючи їхні екологічні та соціальні обмеження.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СХІДНИЦЬКОЇ ОТГ ТА ШЛЯХИ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ

2.1. Загальна характеристика Східницької ОТГ

Східницька об'єднана територіальна громада - це територіальна громада у Дрогобицькому районі Львівської області з адміністративним центром у селищі міського типу Східниця. Вона охоплює 22 населені пункти, має площу близько 414–420 км² та населення понад 16 тис. осіб (станом на 2024 рік) [31]. До складу Східницької ОТГ входять 2 селища (Східниця і Підбуж) та 20 сіл (Бистриця-Гірська, Головське, Гута, Довге, Жданівка, Залокоть, Зубриця, Коритище, Кринтята, Ластівка, Майдан, Новий Кропивник, Опака, Перепростиня, Підсухе, Рибник, Свидник, Смільна, Старий Кропивник, Сторона) [31].

Органом влади в досліджуваній територіальній громаді є Східницька селищна рада.

Досліджувана громада поділена на 4 округи:

- Підбузький: Підбуж, Сторона
- Опаківський: Опака, Залокоть, Смільна, Жданівка
- Рибницький: Рибник, Довге, Майдан, Кринтята, Головське, Зубриця
- Старокропивницький: Старий Кропивник, Новий Кропивник, Бистриця-Гірська, Гута, Перепростиня, Підсухе, Коритище, Ластівка, Свидник [31].

ОТГ Дрогобицького району складаються з кількох міських та сільських громад, найбільша з яких Дрогобицька міська громада (міста Дрогобич і Стебник). Нижче наведено порівняльну таблицю 2.1 з ключовими показниками: кількість населених пунктів, чисельність населення, частка сільського населення, густина населення та середня висота над рівнем моря.

Таблиця 2.1 - Порівняльна таблиця ОТГ Дрогобицького району

Громада	Населені пункти (міста/селища/села)	Чисельність населення (2024)	Частка сільського населення, %	Густота населення (осіб/км ²)	Середня висота над р.м., м
Дрогобицька міська ТГ	2 міста (Дрогобич, Стебник) + ~30 сіл	122 096 осіб	22 (переважно у селах громади)	430 (висока через міста)	300–340
Трускавецька міська ТГ	1 місто (Трускавець) + кілька сіл	28 000 осіб	15	1 200 (курортне місто компактне)	350–400
Бориславська міська ТГ	1 місто (Борислав) + села	33 000 осіб	20	800	320–370
Східницька селищна ТГ	2 смт (Східниця) + 20 сіл	16,300 осіб	82	39	600–650
Меденицька селищна ТГ	1 смт (Меденичі) + села	14 000 осіб	70	120	280–300

Джерело: [24]

З наведених даних видно, що:

- найбільша громада - Дрогобицька міська ТГ, де понад 120 тис. населення, два міста та десятки сіл;
- найщільніше заселена - Трускавецька ТГ, адже це компактне курортне місто;
- найбільш сільські громади - Східницька ТГ та Меденицька ТГ, де понад 70% населення проживає у селах;
- найвища за розташуванням - Східницька ТГ (600–650 м над рівнем моря), що пояснює її меншу густоту населення.

Висока частка сільського населення у Східницькій ОТГ пояснюється наступним:

- гірський характер території. Більшість населених пунктів - невеликі гірські села з населенням від 200 до 800 осіб;
- туристичний центр у Східниці. Хоча Східниця відома як курорт, її населення невелике порівняно з сукупним населенням сіл.
- аграрна та рекреаційна економіка. Громада капіталізує потенціал через туризм, мінеральні води та сільське господарство, що зосереджене саме в селах.

Східницька громада є типовою для гірських районів Львівщини: домінує сільське населення, яке формує основу економіки та культурного життя. Це створює потенціал для розвитку зеленого туризму, локальних аграрних брендів та кооперації, що може стати ключовим напрямом капіталізації території.

Характер потенціалу громади підтверджує і структура земельних угідь її території (рис. 2.1), де переважають ліси, луки і пасовища, а частка ріллі майже вдвічі менша в порівнянні із земельними угіддями у Львівській області в цілому.

Рис. 2.1. Структура земель Львівщини та Східницької ОТГ

Джерело : за даними [5].

Громада розташована в Карпатському регіоні, багата на ліси, річки та гори. Відомі мінеральні джерела Східниці, які мають лікувально-оздоровчі властивості.

Таким чином основними особливостями громади є:

1. Курортна спеціалізація. Східниця відома мінеральними водами («Нафтуся»), що робить громаду туристичним центром.
2. Високогірне розташування. Більшість сіл знаходяться на висоті понад 600 м (найвище село Майдан – 670 м н р.м.), що впливає на клімат та густоту населення.
3. Сільський характер. Хоча центр - смт Східниця, більшість мешканців проживають у селах.
4. За площею Східницька громада входить у верхню третину Львівської області - це одна з найбільших територіальних громад.
5. За населенням досліджувана громада серед менших громад, поступається міським та приміським громадам.
6. За густотою населення Східниця належить до найменш щільно заселених громад області, що пояснюється гірським розташуванням та переважно сільським характером.

Все це робить громаду туристично-рекреаційною (курорт Східниця, мінеральні води), але менш придатною для інтенсивного промислового чи аграрного розвитку.

Основними сферами економіки є: сільське господарство, туризм, рекреація, санаторно-курортне лікування, лісове господарство.

Аграрний потенціал формують села з великими земельними ресурсами, передусім Сторона, Залокоть, Довге. Крім традиційного тут є можливості щодо розвитку органічного землеробства, ягідництва, вирощування лікарських трав. Перевагою тут є близькість даних сіл до курортної Східниці, що створює ринок збуту для локальних продуктів.

В малих гірських селах (Бистриця-Гірська, Ластівка, Свидник) існують можливості створення кооперативів з виробництва молочної продукції, меду,

локальних брендів. Перевагою тут є екологічно чисті умови, що можна капіталізувати через еко-маркування. Відмітимо, що традиційно продукти рослинництва і тваринництва завжди були достатньо популярними із-за своєї екологічності на міських ринках.

Стосовно сфери туризму і рекреації, то Східниця є центром курортного туризму (мінеральні води, санаторії). Села поруч із Східницею (Опака, Залокоть, Смільна) мають можливості розвитку зеленого туризму, приватних садиб, гастротуризму. Перевагою є близькість до курорту, але нижчі ціни на проживання. Гірські села (Старий і Новий Кропивник, Майдан, Рибник) мають можливості для екотуризму, піших маршрутів, етнографічних фестивалів. Перевагою є автентичність та природні ландшафти розглядуваної території.

Важливою сферою в економічній діяльності є деревообробка і наявність лісових ресурсів. Найбільший лісовий потенціал в селах Довге, Рибник, Майдан. Тут існують можливості легальної деревообробки, виробництва меблів, дерев'яних виробів. Перевагою є постійний і зростаючий попит на сировину і деревопродукцію та на екологічні матеріали в Європейському Союзі. Ключовим викликом залишається необхідність прозорого управління лісами, щоб уникнути нелегальних вирубок, що є достатньо проблемним для регіону.

Порівняння потенціалу сільських населених пунктів Східницької громади наведено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 демонструє диференційований підхід до розвитку сільських територій Східницької громади. Кожне село або група сіл має свій домінуючий ресурс, що дозволяє громаді уникнути конкуренції всередині себе і сформуванню взаємодоповнюючу туристично-економічну модель. Громада має чіткий розподіл переваг: від земельних ресурсів і екологічної чистоти до туристичної близькості та лісових ресурсів. Це створює хорошу основу для кластерного розвитку

Таблиця 2.2 - Порівняльна оцінка потенціалу сіл Східницької громади

Село/група	Основний потенціал	Можливості капіталізації
Сторона, Залокоть	Земельні ресурси	Органічне землеробство, ягідництво
Бистриця-Гірська, Ластівка	Екологічна чистота	Молочні кооперативи, мед, еко-продукти
Опака, Смільна	Туризм поруч із Східницею	Зелені садиби, гастротуризм
Старий/Новий Кропивник	Гірські маршрути	Екотуризм, фестивалі
Довге, Рибник, Майдан	Лісові ресурси	Деревообробка, меблі

Джерело: [31; 32; 33].

В останньому (2026 рік) комплексному рейтингу громад Львівської області Східницька ОТГ знаходиться на 44 місці з підсумковою середньою оцінкою 41,62 бали. Причому за останній 2025 рік Східницька громада втратила 16 позицій. Найгірше оцінені в громаді соціальна сфера (21.1 бали), економіка (20,2) та регіональний розвиток (24,4 бали) [13] . Разом з тим, що важливо для туризму і рекреації, громада є найменш забрудненою серед всіх громад Львівської області.

В цілому, Східницька об'єднана територіальна громада відома як курортна зона (мінеральні води), але більшість населення проживає у селах, найвища за розташуванням, що впливає на клімат і туристичну привабливість.

2.2. Діагностика наявних туристично-рекреаційних ресурсів та інфраструктури досліджуваної громади.

Східницька ОТГ -це громада з потужним туристичним потенціалом, відомими мінеральними джерелами та мальовничими карпатськими краєвидами. Вона поєднує історичні пам'ятки, природні ресурси та сучасний розвиток зеленого туризму, що робить її важливим центром відпочинку та оздоровлення у Львівській області. Досліджувана територіальна громада

багата на природні ресурси: мінеральні джерела з лікувальними властивостями, густі ліси Карпат, річки (зокрема Стрий), гірські масиви та унікальні природні пам'ятки зокрема водоспад Лазний і гора Коньова (Небесної Сотні) [33]. Східницька громада -це природний оздоровчий центр, де поєднуються мінеральні води, гірський клімат та рекреаційні можливості. Вона має значення не лише для туризму, а й для профілактики та лікування багатьох хвороб.

Основною унікальністю громади є її мінеральні джерела. Східниця - це відомий бальнеологічний курорт. Тут зосереджено понад 38 джерел і 17 свердловин мінеральних вод різного складу. Найціннішою є вода типу “Нафтусі”, яка має виражені лікувальні властивості: допомагає при хворобах нирок, печінки, жовчних шляхів, шлунково-кишкового тракту. Є також джерела з високим вмістом заліза, содові та сульфатні води, що розширює спектр лікування.

Східниця відома своїми джерелами “Нафтусі” - лікувальної води, яка використовується для профілактики та лікування хвороб нирок, печінки та шлунково-кишкового тракту. У різних селах громади є власні джерела мінеральної води, що мають різний хімічний склад і властивості. Саме ці ресурси стали основою розвитку курортної інфраструктури та санаторно-оздоровчого туризму [33].

Громада розташована в передгір'ї Карпат, де чисте гірське повітря насичене киснем та фітонцидами хвойних лісів, що сприяє лікуванню захворювань органів дихання, серцево-судинної системи та загальному зміцненню імунітету. Прогулянки лісами та маршрути до природних пам'яток (водоспад Лазний, гора Коньова) є частиною оздоровчих програм.

Лісові ресурси відіграють ключову роль у формуванні туристично-рекреаційного потенціалу Східницької громади. Територія громади вкрита густими карпатськими лісами, які займають значну частину її площі. Переважають букові, смерекові та ялицево-букові деревостани, що мають високу екологічну та естетичну цінність. Значну частину лісового покриву

громади формують світлохвойні соснові та мішані ліси, що характеризуються високою фітонцидною активністю. Такі насадження сприяють природному очищенню повітря та позитивно впливають на психоемоційний і фізіологічний стан людини.

Ліси громади виконують кілька важливих функцій:

- екологічну - підтримують кліматичний баланс, захищають ґрунти від ерозії, зберігають біорізноманіття;
- рекреаційну - створюють сприятливі умови для екотуризму, активного відпочинку, лісової терапії, збору грибів, ягід та лікарських рослин;
- господарську - є джерелом цінної деревини, використання якої суворо регулюється природоохоронним законодавством.

Особливу цінність території надають об'єкти природно-заповідного фонду. У межах громади розташовані ботанічні та гідрологічні заказники, а також частина Національного природного парку «Сколівські Бескиди» (у межах громади площа близько 1 200 га). Серед знакових природних об'єктів урочище «Погар», відоме мальовничими краєвидами, цінними лісовими масивами та різноманітністю флори і фауни. Тут охороняються рідкісні види рослин (зокрема, підсніжник білосніжний) та тварин (рись євразійський, бурий ведмідь).

Туристично привабливими є також урочища «Східницьке» (унікальна флора і мікроклімат, рекреаційна екостежка), «Солонське» (зона лісового відпочинку, джерела), «Крушельниця» (мішані ліси, місця для кемпінгу, піші маршрути) [29].

Багатство лісу на дикорослі ягоди, гриби та лікарські рослини, які традиційно використовуються в народній медицині, створює потужну основу для розвитку гастрономічного та лікувально-оздоровчого туризму. У громаді вже проводяться тематичні заходи, зокрема фестиваль «ГрибФест», що популяризує ліс як джерело натуральних дарів і сприяє розвитку екологічної свідомості [32].

Таким чином, лісові екосистеми Східницької громади є не лише важливим природним ресурсом, а й одним із головних факторів її туристичної привабливості, створюючи передумови для розвитку екотуризму, зеленого відпочинку та освітньо-пізнавальних програм.

Східницька громада вирізняється значним потенціалом водних ресурсів, які є важливим елементом її туристичної привабливості. Головною водною артерією території є річка Стрий, що протікає через громаду, утворюючи мальовничі долини, каньйони та природні ландшафти. Річка забезпечує не лише водними ресурсами місцеве населення, а й створює сприятливі умови для розвитку рекреації, екотуризму та активного відпочинку.

Особливою природною пам'яткою громади є водоспад Лазневий (Лазний), розташований у селі Довге. Це найвищий водоспад Львівської області, висотою 10,5 метрів. Завдяки своїй мальовничості та легкій доступності він став популярним об'єктом відвідування туристів. Водоспад приваблює як любителів природи, так і тих, хто шукає атмосферні локації для фотосесій та активного дозвілля.

Водні ресурси громади в поєднанні з лісовими масивами створюють потужний рекреаційний комплекс, перспективний для розвитку екотуризму, зеленого відпочинку, сплавів, риболовлі та лікувально-оздоровчих програм. В таблиці 2.3 наведені основні найбільш привабливі туристичні локації Східницької громади.

Відомі маршрути включають походи до джерел, екскурсії до водоспаду Лазний, відвідування гірських вершин та оглядових майданчиків.

Водоспад Лазневий - один із найпопулярніших природних об'єктів Східницької громади. Однак наразі його інфраструктура перебуває на початковому рівні розвитку і має значний потенціал для покращення найбільш привабливі туристичні локації Східницької громади. До водоспаду веде асфальтована дорога від центру села Довге (приблизно 1,5–2 км). Є невелика парковка (на 10–15 автомобілів) біля початку стежки, прокладена

благоустроєна стежка довжиною близько 300–400 м від парковки до водоспаду, встановлено інформаційні стенди з описом водоспаду та правилами поведінки, облаштовано дерев'яні сходи та містки в найскладніших ділянках. Поруч з водоспадом є дерев'яна альтанка та кілька лавок для відпочинку.

Таблиця 2.3 - Найбільш привабливі туристичні локації Східницької громади

Локації	Особливості
Мінеральні джерела Східниці	унікальні води “Нафтусі” та інші джерела з різним хімічним складом.
Водоспад Лазний (с. Довге	найвищий у Львівській області (10,5 м), мальовниче місце для фото та відпочинку
Гора Коньова (Небесної Сотні)	висота 889 м, популярна серед туристів для походів та огляду панорам Карпат.
Річка Стрий	мальовничі береги, можливість риболовлі та відпочинку на природі.
Ліси навколо Східниці та Підбужа	багаті на гриби, ягоди та лікарські рослини, ідеальні для зеленого туризму
Свидник та Ластівка	гірські села з автентичною природою та традиційними карпатськими краєвидами
Опака та Залокоть	території з мальовничими долинами та лісами, популярні серед любителів піших маршрутів
Старий і Новий Кропивник	гірські поселення з чистим повітрям та можливістю екотуризму
Бистриця-Гірська та Гута	мальовничі місця з гірськими потоками та традиційними карпатськими хатами
Сторона та Підбуж	природні ландшафти з поєднанням річкових долин і гірських масивів

Джерело: побудовано на основі [32].

Разом з тим, існують проблемні моменти водоспаду Лазневий, зокрема:

- відсутність санітарних вузлів (туалетів) біля водоспаду;

- недостатня кількість сміттєвих контейнерів та систем утилізації відходів;
- немає освітлення стежки, що ускладнює відвідування у вечірній час.
- відсутні пункти харчування безпосередньо біля водоспаду (найближчі кафе у центрі села Довге, близько 2 км);
- немає маркування маршрутів та єдиної навігації для туристів;
- відсутні об'єкти комерційної інфраструктури (сувенірні лавки, пункти прокату, фотозони).

Східницька громада - це справжній природний скарб Львівщини. Тут можна поєднати оздоровлення на джерелах, активний туризм у горах та спокійний відпочинок серед лісів і річок. Однак реалізований цей потенціал може бути лише за наявності необхідної туристичної інфраструктури.

Рівень туристичної інфраструктури у Східницькій територіальній громаді можна оцінити як досить розвинений і перспективний для сільської території, хоча він має суттєві резерви для подальшого покращення. Громада активно використовує свій статус курортної місцевості, поєднуючи природні лікувальні фактори з туристичною інфраструктурою.

Сильними сторонами туристичної інфраструктури громади є:

- Курортна база Східниці. У центрі громади добре розвинена мережа санаторіїв, пансіонатів, сучасних готелів і приватних садиб різної категорії. Завдяки цьому Східниця вже багато років залишається одним із найвідоміших бальнеологічних курортів Львівщини.
- Зелені садиби та агротуризм. У Східниці та навколишніх селах функціонує кілька десятків приватних садиб, які пропонують автентичний сільський відпочинок, домашню кухню та знайомство з традиціями. Це створює хорошу базу для розвитку екотуризму та сімейного відпочинку.
- Оздоровча інфраструктура. Громада має потужну лікувально-оздоровчу базу: бювети мінеральних вод «Нафтуся», «Марія», «Юзя»,

сучасні SPA-центри, лікувальні програми та можливості проходження медичних консультацій.

- Туристичні маршрути: Існує мережа облаштованих пішохідних стежок до джерел мінеральних вод, водоспаду Лазний, гірських вершин та мальовничих природних об'єктів. Це дозволяє поєднувати оздоровлення з активним відпочинком.
- Культурно-розважальні заходи: Громада регулярно проводить тематичні фестивалі («ГрибФест», «Фестиваль нафтусі», етнофестивалі), які успішно поєднують туризм із популяризацією культурної спадщини та місцевих гастрономічних традицій.

Існують такі виклики та проблеми:

- Транспортна доступність. Значна частина доріг місцевого значення, особливо до віддалених сіл, потребує капітального ремонту. Це суттєво ускладнює доступ туристів до перспективних об'єктів і знижує загальну привабливість громади.
- Інформаційна та маркетингова підтримка: Відсутня єдина онлайн-платформа, яка б містила повну, актуальну інформацію про садиби, маршрути, послуги та події. Багато об'єктів погано представлені в цифровому просторі.
- Сезонність: Туристичний потік має яскраво виражений сезонний характер - пік припадає на літні місяці та зимові свята. У міжсезоння (осінь-весна) значна частина інфраструктури простоює, що знижує економічну ефективність.
- Інвестиційна привабливість: Існує потреба у значних інвестиціях для створення сучасних SPA-комплексів, якісних вело- та екотроп, облаштування зон відпочинку та розвитку інфраструктури біля ключових природних об'єктів (зокрема, водоспаду Лазний).

В загальному, туристична інфраструктура Східницької громади перебуває на середньо-високому рівні для сільської території. Вона має міцну базу в центрі (Східниця), але потребує системного розвитку в периферійних селах,

покращення транспортної та цифрової доступності, а також зниження сезонності.

Оздоровча інфраструктура Східницької громади є однією з найсильніших її конкурентних переваг і становить важливу основу для розвитку санаторно-курортного та велнес-туризму. Громада має потужний природний лікувальний потенціал, який поєднується з розвинутою мережею закладів оздоровлення.

Основними компонентами оздоровчої інфраструктури є :

- Мінеральні води. На території громади налічується понад 55 свердловин і природних джерел мінеральних вод. Найвідоміша вода типу «Нафтуса», яка має високі лікувальні властивості. Також присутні залізисті, содові та борні води. Ці води ефективно застосовуються для лікування захворювань органів травлення, сечовидільної системи, опорно-рухового апарату та обміну речовин.
- Грязелікування. Східницька громада має значні запаси торф'яних лікувальних грязей, які використовуються для грязелікування. Такі процедури особливо ефективні при лікуванні хронічних захворювань суглобів, хребта, нервової системи та гінекологічних патологій.
- Кліматотерапія та ландшафтотерапія. Сприятливий гірський клімат, чисте повітря, насичене фітонцидами хвойних лісів, середньогір'я та мальовничі ландшафти створюють ідеальні умови для кліматичного лікування. Такий мікроклімат особливо корисний для відновлення дихальної системи, зміцнення імунітету та психологічної реабілітації.
- Сервіс і лікувальна база Більшість санаторіїв і пансіонатів громади пропонують сучасний рівень послуг:
 - індивідуальні та групові лікувальні програми;
 - дієтичне та лікувальне харчування;
 - SPA-комплекси (сауни, масажі, гідромасаж, косметологічні процедури);
 - сучасне медичне обладнання та консультації лікарів;

- Екскурсійні програми, що поєднують лікування з пізнавальним відпочинком.

Завдяки такому комплексному поєднанню природних лікувальних факторів і розвиненої інфраструктури Східницька громада має всі передумови для розвитку медичного, реабілітаційного та профілактичного туризму, особливо актуального в умовах післявоєнного відновлення здоров'я населення.

Східниця має добре розвинену оздоровчу інфраструктуру: тут діє понад десяток санаторіїв та сучасних SPA-готелів, які спеціалізуються на лікуванні нирок, печінки, органів травлення та обміну речовин. Найпопулярнішими закладами є «Зелений Бір», «Стожари», «Київська Русь», «ДіАнна», «Санта-Марія», «Респект» та «Три Сини та Донька» [27]. В таблиці 2.4 представлено основні санаторії і пансіонати Східниці з врахуванням їх спеціалізації

Таблиця 2.4 - Основні санаторії і пансіонати Східниці

Назва	Тип	Спеціалізація
Санаторій «Зелений Бір»	Санаторій	Лікування нирок, печінки, травної системи
Санаторій «Стожари»	Санаторій	Хвороби обміну речовин, дієтотерапія
Готель «Київська Русь»	SPA-готель	Сучасна лікувальна база, бювети, wellness
Готель «ДіАнна»	ЛОК/готель	Комплексне лікування, сімейний відпочинок
Готель «Санта-Марія»	SPA-готель	Лікування органів травлення, wellness
Готель «Респект»	SPA-готель	Преміум-рівень, лікування + релакс
Готель «Три Сини та Донька»	Курортний комплекс	Повний спектр лікування, високий сервіс
Санаторій «Смерічка»	Санаторій	Традиційні програми на основі «Нафтусі»
Санаторій «Сідус»	Санаторій	Лікування травної системи, профілактика
База «ТАОР Карпати»	Еко-курорт	Екотуризм + оздоровлення

Джерело: за даними [27].

У Східницькій громаді діє низка зелених садиб, які пропонують комфортний відпочинок у приватному секторі з можливістю самотійного

приготування їжі, доступом до мінеральних джерел та мальовничих карпатських маршрутів. Найпопулярніша - «Зелена Садиба» у смт Східниця, розташована лише за 400 м від центру [26].

Приватні садиби у Східниці та селах громади (Довге, Свидник, Опака) пропонують екотуризм і відпочинок у природному середовищі. Вони поєднують комфорт проживання з доступом до джерел і гірських маршрутів. Часто пропонують домашню кухню, автентичний побут та можливість збору грибів і ягід.

Зелені садиби Східницької громади - це оптимальний варіант для тих, хто хоче поєднати комфорт, доступ до мінеральних джерел і автентичний карпатський відпочинок. зелені садиби громади пропонують різні формати відпочинку: від комфортного проживання біля джерел до автентичного досвіду у гірських селах. Це чудовий спосіб поєднати оздоровлення та екотуризм.

На сьогодні немає офіційно узагальненої статистики про точну кількість зелених садиб у Східницькій територіальній громаді. Відомо, що їхня кількість постійно зростає, адже громада активно розвиває напрямок зеленого туризму. У Східниці та навколишніх селах (Довге, Свидник, Опака, Ластівка, Рибник тощо) діють десятки приватних садиб, які приймають туристів.

Східниця - найбільший осередок садиб. Тут зосереджено понад 20 приватних садиб, орієнтованих на оздоровчий туризм (біля джерел мінеральних вод). Села Довге, Свидник, Опака мають по кілька садиб кожне, які спеціалізуються на екотуризмі, походах у гори, зборі грибів та ягід. Інші села громади (Ластівка, Рибник, Смільна, Залокоть) також пропонують приватні садиби, але їхня кількість менша - 1–3 у кожному населеному пункті. Загалом у громаді можна орієнтовно говорити про 30–40 зелених садиб, які працюють офіційно або напівофіційно. Найбільш популярні зелені садиби Східницької громади розташовані неподалік центру громади і наведені в таблиці 2. 5.

Таблиця 2.5 - Зелені садиби Східницької громади

Назва садиби	Розташування	Особливості
Зелена Садиба	смт Східниця,	кухня, Wi-Fi, паркінг, трансфер, масаж, консультація лікаря
Садиба у пані Марії	смт Східниця	домашня кухня, близькість до джерел, затишний двір із мангалом
Карпатська хатина	с. Опака (10 км від Східниці)	дерев'яний будинок у лісі, збір грибів та ягід, екскурсії
У Свиднику	с. Свидник	автентична атмосфера гірського села, харчування з місцевих продуктів
Садиба біля Стрия	с. Довге (біля водоспаду Лазний)	вид на річку Стрий, екотуризм, риболовля

Джерело: на основі [26; 29; 33]

Інші садиби, які заслуговують на увагу, це - «Карпатський затишок» (с.Довге), «Опаківські вечори» (с. Опака). Для оздоровчого відпочинку найзручніші садиби у самій Східниці (близько до джерел), а для активного туризму варто обрати садиби у селах Довге, Свидник чи Опака. Там більше гірських маршрутів і автентики.

Доцільно відмітити наступні особливості зелених садиб:

1. Оздоровчий напрямо. Садиби у Східниці пропонують доступ до джерел “Нафтусі” та інших мінеральних вод.
2. Екотуризм. Садиби у гірських селах (Довге, Свидник, Опака) орієнтовані на походи, риболовлю, збір грибів та ягід.
3. Автентичність. Більшість садиб - це дерев'яні будинки з традиційним карпатським інтер'єром.
4. Ціни. Вони достатньо бюджетні і коливаються від 300 до 550 грн/особа за добу, залежно від сезону та умов проживання і є значно нижчими за інші засоби розміщення
5. Частина садиб працює без офіційної реєстрації.

Східницька громада має унікальне поєднання мінеральних вод, лісів, річок і гірських ландшафтів. Потенціал громади - поєднання оздоровчого туризму

з екотуризмом, що може зробити її конкурентною на рівні Карпатського регіону. Це не лише природне багатство, а й основа економічного розвитку через туризм, рекреацію та оздоровлення.

2.3. Стратегічні напрями капіталізації туристичного потенціалу громади

Капіталізація туристичного потенціалу сільських територій _ це процес перетворення наявних ресурсів і можливостей сільської місцевості на реальну економічну цінність через розвиток туризму. У бізнесово-економічному вимірі капіталізація означає створення умов, за яких природні, культурні та людські ресурси сільської території починають генерувати стабільний дохід, робочі місця та додаткову вартість для місцевої громади.

Основними аспектами капіталізації туристичного потенціалу сільських територій є :

1. Природні та культурні ресурси. Раціональне використання ландшафтів, лісів, річок, мінеральних вод, історико-культурної спадщини та традицій для створення туристичних продуктів (агротуризм, екотуризм, гастрономічний туризм, зелені садиби), а не лише сировинного використання.
2. Людський капітал. Розвиток підприємництва серед сільського населення, навчання власників садиб, підвищення якості сервісу, збереження традиційних знань і залучення молоді до туристичної діяльності, щоб таланти залишалися працювати на селі.
3. Інфраструктура. Будівництво та модернізація доріг, облаштування туристичних маршрутів, створення зручної транспортної доступності, якісного розміщення, Wi-Fi-покриття та необхідної туристичної інфраструктури (вказівники, автостоянки, зони відпочинку).
4. Інституційна спроможність. Ефективне управління туризмом на рівні громади, прозорість, спрощення дозвільних процедур, створення

сприятливого бізнес-клімату для інвесторів та підприємців у сфері сільського туризму.

5. Брендінг території. Формування привабливого іміджу громади (можуть бути різні назви, часто пропонуються «Зелена перлина Карпат», «Гостинна Східниця», «Ягідний край» тощо), який допомагає залучати туристів, інвесторів і нових жителів.

Капіталізація туристичного потенціалу сільських територій - це не лише про збільшення доходів. Це про створення життєздатної економічної екосистеми, де природа, культура, люди та бізнес взаємодіють таким чином, щоб сільська територія ставала привабливим місцем для життя, відпочинку та інвестицій, зберігаючи при цьому свою автентичність і екологічну стійкість.

Східницька громада має сільське ядро економіки (80% населення), яке можна капіталізувати через:

- Аграрні кластери (органіка, ягоди, молочні продукти).
- Зелений туризм (садиби, маршрути, фестивалі).
- Лісову економіку (деревообробка, екологічні матеріали).
- Транскордонну співпрацю (експорт до ЄС, гранти).

Це дозволяє перетворити громаду на регіональний центр екотуризму та органічного виробництва, доповнюючи курортну Східницю.

Гірські громади Карпат володіють унікальним поєднанням природних, лікувальних і культурних ресурсів, що створює потужний потенціал для розвитку туризму навіть в умовах воєнного та повоєнного часу. Розміщення в межах санаторно-курортної зони (Закарпатська, Івано-Франківська та Львівська області) дає додаткові конкурентні переваги завдяки наявності мінеральних вод, сприятливого клімату, лісових масивів і ландшафтотерапії.

Проведені попередні розрахунки в таблиці 2.2 показали можливість створення інтегрованого туристичного продукту Східницької громади. Зокрема, села з сильним сільськогосподарським потенціалом (Сторона, Бистриця) можуть постачати еко-продукти для гастрономічного туризму в Опаці та Смільній. Кропивник може стати центром активного туризму

(трекінг, кінні маршрути), лісові села (Довге, Рибник) можуть розвивати екотуризм, лісотерапію та виробництво сувенірів.

На основі таблиці 2.2 можна дати такі рекомендації для сіл громади (табл. 2.6).

Таблиця 2. 6. Рекомендації щодо розвитку туристичного потенціалу сіл Східницької громади

№	Група сіл	Основний потенціал	Стратегічні рекомендації (основні напрями)	Конкретні туристичні продукти	Роль у загальному продукті громади
1	Сторона, Залокоть	Земельні ресурси, органічне землеробство, ягідництво	Розвиток органічного фермерства та ягідництва	«Ягідний шлях», збір ягід, майстер-класи з переробки, органічні садиби	Постачальник свіжих органічних продуктів для гастрономічного туризму
2	Бистриця-Гірська, Ластівка	Екологічна чистота, молочні продукти, мед	Розвиток молочного та медового напрямку	«Медово-молочний шлях», дегустації, майстер-класи сироваріння, пасіки	Виробництво натуральних продуктів преміум-класу
3	Опака, Смільна	Близькість до Східниці, туристична локація	Розвиток якісного зеленого туризму та гастрономії	Гастрономічний хаб, пакетні тури «Вихідні у Східниці», фермерські ярмарки	Головний туристичний хаб і центр розміщення громади
4	Старий Кропивник, Новий Кропивник	Гірські маршрути, мальовничі ландшафти	Розвиток активного та екологічного туризму	Марковані гірські маршрути, пригоди (квадро, кінні тури), глэмпінги, фестивалі	Центр активного та пригодницького туризму
5	Довге, Рибник, Майдан	Лісові ресурси, деревообробка	Розвиток лісового туризму та деревообробки	«Лісовий шлях», лісотерапія, майстер-класи з різьби по дереву, екологічні сувеніри	Центр лісового відпочинку та екологічного туризму

Джерело: узагальнено автором на основі [29; 32; 33]

- Опака і Смільна мають найбільший потенціал для швидкого розвитку зеленого туризму через близькість до Східниці;
- Кропивник варто позиціонувати як центр екотуризму та пригодницьких маршрутів;
- Сторона, Залокоть та Бистриця, як зону виробництва органічних продуктів для туристичного ринку.
- Довге, Рибник, Майдан - розвивати лісовий туризм і деревообробку з елементами промислового туризму.

Ця таблиця дозволяє чітко бачити спеціалізацію кожного села і їхню роль у загальному туристичному продукті громади. Такий спеціалізований підхід дозволить громаді уникнути конкуренції між селами і створити сильний інтегрований туристичний продукт.

Крім цього можна запропонувати додаткові рекомендації для громади в цілому:

- ✓ Інтеграція туристичних продуктів. Створення єдиних туристичних маршрутів, що поєднують усі села (наприклад, «Гастрономічно-активний тур Східницькою громадою»).
- ✓ Брендинг. Розробка спільного бренду громади та єдиної системи просування.
- ✓ Інфраструктура — пріоритетний розвиток доріг, вказівників піших та велосипедних маршрутів.
- ✓ Взаємодіяльність і підтримка. Створення кооперативів для спільного маркетингу та продажу продукції.

В цілому, Східницька громада має добре збалансований і диференційований потенціал. Головне завдання - не розвивати всі села за однією моделлю, а побудувати взаємопов'язану систему, де кожне село виконує свою спеціалізовану роль у спільному туристичному продукті громади.

Однією з примітних туристичних атракцій досліджуваної громади, як відмічалось в підрозділі 2.2 даної роботи, є водоспад Лазний. Однак його інфраструктура наразі оцінюється на рівні 4,0-4,5 з 10. Вона достатня для нерегулярного відвідування невеликими групами туристів, але явно недостатня для масового туризму та комфортного відпочинку сімей і організованих груп. Тому для підвищення привабливості об'єкта рекомендується:

- облаштувати сучасний екологічний туалет і майданчик для сміття;
- створити комфортну зону відпочинку з дерев'яними настилами, альтанками та місцями для пікніка;
- встановити освітлення сонячними лампами вздовж стежки;
- розмістити тематичні фотозони та інтерактивні інформаційні таблички;
- організувати невелику точку з продажу локальних продуктів (мед, ягоди, трав'яні чаї).

Воєнний стан поставив перед громадами нові виклики та вимоги до стратегічного розвитку. Війна створила для сільських туристичних громад надзвичайно складні умови функціонування. По-перше, різко знизився потік туристів через загальну небезпеку, комендантську годину та психологічну напругу населення. По-друге, суттєво погіршилася логістика: проблеми з паливом, перебої в транспортному сполученні та руйнування доріг ускладнюють доступ до віддалених сіл.

Значних втрат зазнає безпека: відсутність сучасних укриттів, ризики обстрілів і мінування територій відлякують потенційних гостей, особливо сім'ї з дітьми. Крім того, багато громад зіткнулися з гострим кадровим дефіцитом — частина працівників виїхала, а чоловіки призовного віку мобілізовані.

Економічні виклики включають зростання цін на енергоносії, продукти та будівельні матеріали, що знижує прибутковість садиб. Водночас війна

призвела до значного пошкодження або руйнування туристичної інфраструктури в прифронтових та прикордонних громадах.

Нарешті, сільські громади змушені конкурувати за обмежені ресурси з потребами розміщення ВПО, що часто призводить до перепрофілювання туристичних об'єктів під тимчасове житло. Усе це вимагає від громад швидкої адаптації та пошуку нових моделей розвитку в умовах тривалої невизначеності.

Основними напрямками капіталізації туристичного потенціалу стали:

- розвиток короткострокового рекреаційного туризму для сімей і ВПО.
- активізація велнес- і оздоровчого туризму з використанням санаторно-курортного потенціалу.
- розвиток агротуризму та екосадиб як найстійкіших форм розміщення.
- створення психологічних ретритів і програм реабілітації для військових та цивільних

Післявоєнний період стане для сільських туристичних громад не менш складним, ніж воєнний. По-перше, значна частина інфраструктури (садиби, дороги, туристичні об'єкти) потребує відновлення або капітального ремонту після бойових дій, обстрілів та занедбаності. По-друге, громади зіткнуться з гострим кадровим дефіцитом, оскільки багато спеціалістів у сфері туризму виїхали за кордон або змінили сферу діяльності.

Третя проблема - це зміна структури попиту. Внутрішній турист, який під час війни шукав безпеку та тишу, після війни стане вибагливішим і вимагатиме вищої якості послуг, сучасної інфраструктури та різноманітних розваг. Четвертий виклик - конкуренція. Сільським громадам доведеться конкурувати не лише між собою, а й з відродженими курортами та популярними туристичними регіонами, які швидше відновлять свою привабливість.

Крім того, існує ризик втрати автентичності через надмірну комерціалізацію та хаотичну забудову. Багато громад зіткнуться з недостатнім фінансуванням: державні кошти будуть спрямовані передусім на критичну

інфраструктуру, а не на туризм. Також актуальною залишиться проблема сезонності, адже без чіткої стратегії розвитку позасезонного туризму більшість садиб працюватимуть лише 5–6 місяців на рік.

Нарешті, важливим викликом стане екологічне навантаження. Зростання туристичного потоку може призвести до деградації природних ландшафтів, якщо не буде запроваджено ефективні механізми сталого розвитку. Успішне подолання цих викликів вимагатиме від громад стратегічного планування, залучення інвестицій та активної співпраці з бізнесом і державою.

У повоєнний період стратегія розвитку громади має перейти від виживання до системної капіталізації. Ключовими напрямками мають стати:

- інтеграція санаторно-курортного та туристичного потенціалу. Насамперед це створення сучасних медично-туристичних кластерів, що поєднують лікування, реабілітацію та відпочинок;
- розвиток високоякісного зеленого та спортивного туризму, чому дозволяє рельєф території громади (трекінг, велотуризм, лижний відпочинок, еко-тури);
- створення інтегрованих туристичних продуктів громади на основі спеціалізації окремих населених пунктів (брендовані маршрути, пакети «лікування + відпочинок + гастрономія»);
- цифрова трансформація: єдина платформа бронювання, віртуальні тури, система управління дестинацією.

Значне місце повинно бути відведено кулінарному туризму. У гірських регіонах він має яскраво виражений автентичний, сезонний та етнокультурний характер. Він базується на локальних продуктах, традиційних рецептах і тісному зв'язку з природою та культурою. Цікавими для туристів можуть бути короткі гастрономічні тури (1–2 дні) вихідного дня, комплексні 3–5-денні програми з проживанням у садибах, майстер-класами та дегустаціями, тематичні фестивалі та сезонні пропозиції (осінній грибний тур, різдвяні гастрономічні вікенди тощо).

Такий підхід робить кулінарний туризм не просто харчуванням, а глибоким культурним і емоційним досвідом, що значно підвищує цінність усього туристичного пакету.

Для успішної капіталізації потенціалу необхідне тісне співробітництво між органами місцевого самоврядування, бізнесом і громадянськістю. Особлива роль в цьому має належати органам місцевого самоврядування. Перспективним є створення туристичного кластеру гірської громади, який об'єднає санаторії, агросадиби, заклади харчування, туроператорів і транспорт.

Таким чином, у воєнний період пріоритетом є виживання та адаптація, а в повоєнний - перехід до моделі якісного, сталого та високоінтегрованого розвитку, що максимально використовує санаторно-курортний статус території. Правильна стратегія дозволить гірським громадам Карпат стати одним із головних центрів відновлювального та оздоровчого туризму України.

Важливим аспектом є сталий розвиток. Гірські громади повинні уникати надмірної комерціалізації, зберігаючи екологічну ємність території. Рекомендується впровадження моделі *community-based tourism* - залучення місцевих жителів до створення та управління туристичними продуктами, що забезпечує економічні вигоди громаді та збереження культурної ідентичності.

У Східницькій громаді вже є приклади успішної співпраці у сфері туризму: громада активно реалізує спільні проєкти з іншими органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та міжнародними партнерами. Найбільш відомим є відновлення історико-культурних об'єктів у Зубриці та програма розвитку туризму на 2024–2025 роки.

Відновлення водяної пилорами, млина та кузні в с. Зубриця - це спільний проєкт Східницької селищної ради, Головської сільської ради та ГО «Справедлива громада», спрямований на реконструкцію унікального історичного господарського комплексу, який працював на енергії води.

Проект став переможцем конкурсу Асоціації «Єврорегіон Карпати – Україна» і має велике значення для громади, оскільки створює нову туристичну локацію, доповнює природні маршрути та знайомить відвідувачів з традиційною історією та технікою Карпат [32].

Східницька громада активно підтримує відновлення важливих історичних об'єктів, зокрема старих плавилен металу в Майдані, вузькоколійної залізниці Борислав–Зубриця та дерев'яних церков [30].

Головна мета цієї діяльності — інтеграція відновлених пам'яток у туристичні маршрути, що дозволяє урізноманітнити пропозицію, зробити відпочинок більш насиченим і залучити нові категорії туристів, зацікавлених в історії та культурній спадщині Карпат

Східницька громада демонструє приклади ефективної співпраці між владою, громадськими організаціями та міжнародними партнерами. Основні напрями - оздоровчий туризм, культурна спадщина та екотуризм. Такі проекти не лише зберігають історичні пам'ятки, а й створюють нові туристичні маршрути, що підвищує конкурентоспроможність громади серед курортів Карпат.

Успішна співпраця у туризмі для громади можлива через поєднання міжнародних грантів, підтримки області та активності місцевого бізнесу. Це дозволить створити комплексний туристичний продукт, який поєднує оздоровлення, природу та культуру.

В Східницькій громаді на найближчі роки можуть бути організовані певні партнерські туристичні проекти, наведені в таблиці 2.7.

В стратегії Східницької громади передбачено заходи щодо розвитку туристично-рекреаційного потенціалу місцевості, які охоплюють транспортну доступність, оздоровчу інфраструктуру, зелені садиби та готелі, екотуризм та активний відпочинок, маркетинг та промоцію громади, а також культурну спадщину громади.

Таблиця 2.7 - Пропоновані партнерські туристичні проекти в Східницькій громаді

Назва проєкту	Партнери	Ідея	Очікуваний результат
«Зелений туризм + Нафтусі»	власники зелених садиб, санаторії «Зелений Бір», «Стожари».	створення спільних пакетів «Проживання + оздоровлення + екскурсія до джерел».	залучення туристів, які хочуть поєднати лікування з автентичним відпочинком
«Фестиваль Карпатських смаків»	місцеві фермери, виробники меду, сирів, трав'яних чаїв	гастрономічний фестиваль із дегустаціями та ярмарком	розвиток гостротуризму, промоція локальних продуктів
«Культурна спадщина Карпат»	Львівська ОДА, місцеві громади, майстри народних ремесел	відновлення дерев'яних церков, кузні та млина в Зубриці, інтеграція їх у туристичні маршрути.	збереження спадщини та залучення культурних туристів
«Цифрова Східниця»	ІТ-компанії Львова, туристичні платформи (Booking, Airbnb).	створення єдиного онлайн-порталу громади з каталогом садиб, маршрутів та подій.	зручність для туристів, збільшення бронювань.

Джерело: на основі [30; 31]

Транспортна доступність громади передбачає ремонт і модернізацію доріг до ключових туристичних сіл (Довге, Свидник, Опака, Ластівка), організацію регулярних автобусних маршрутів із Львова, Трускавця та Дрогобича, а також створення мережі вело- та пішохідних шляхів між селами громади.

Оздоровча інфраструктура Східниці передбачає розширення бюветів мінеральних вод у селищі та навколишніх селах, створення сучасних SPA- та wellness-комплексів, впровадження програм медичного туризму у співпраці з лікарями-курортологами, встановлення додаткових інформаційних табличок біля джерел, облаштування зручних підходів до бюветів (лавки, навіси, освітлення) та розробку для туристів програми «Оздоровчий тиждень у Східниці».

Розвиток зелених садиб та готелів передбачає підтримку приватних садиб через гранти й системне навчання власників, підвищення стандартів сервісу (Wi-Fi, кухня, екологічні умови) та впровадження екостандартів. Для просування пропонується створити єдиний онлайн-каталог садиб громади з фото, цінами, контактами та можливістю бронювання.

Екотуризм та активний відпочинок у громаді передбачають маркування туристичних маршрутів до водоспаду Лазний, гори Коньова та річки Стрий, розвиток вело- та кінних маршрутів, а також організацію фестивалів зеленого туризму, піших походів і спортивних змагань.

Маркетинг та промоція громади мають будуватися навколо чіткого бренду як «Карпатського оздоровчого центру», що підкреслює природні лікувальні ресурси та wellness-пропозицію. Для просування потрібні активна присутність у соцмережах і на туристичних платформах, співпраця з туроператорами України та Європи, а також запуск офіційного сайту громади з повноцінним туристичним розділом і можливістю отримати всю інформацію та перейти до бронювання онлайн.

Культурна спадщина громади може стати потужною опорою для туризму, якщо поєднати фізичне збереження пам'яток із живими подіями й включити все це в маршрути. Культурна спадщина громади передбачає системне відновлення дерев'яних церков та інших пам'яток архітектури, спираючись на принципи фахової реставрації й адаптації до сучасних функцій без втрати історичної цінності. Важливо провести інвентаризацію всіх таких об'єктів, включаючи ті, що ще не внесені до офіційних реєстрів. Життєвою

оболонкою спадщини повинні стати етнофестивалі, етноярмарки та майстер-класи народних ремесел: вони одночасно підтримують нематеріальну культуру, ремісників і формують сучасний подієвий турпродукт.

Реалізація стратегії має привести до зростання кількості туристів (орієнтовно на 10–15% у короткостроковій перспективі й до 30–40% за 5 років), збільшення доходів від туризму, створення нових робочих місць та залучення перших інвестицій у розвиток інфраструктури.

Очікується підвищення рівня сервісу та впізнаваності громади як оздоровчого й екотуристичного центру завдяки сталому брендингу, роботі з цифровими каналами та збалансованому розвитку оздоровчого й зеленого екотуризму. Важливим інструментом стане створення єдиного онлайн-каталогу садиб і маршрутів, що полегшує планування подорожей і сприяє рівномірнішому розподілу туристичних потоків між локаціями громади

Стратегія розвитку має поєднувати інвестиції в інфраструктуру, підтримку приватних садиб, промоцію громади та збереження природних і культурних ресурсів. Це дозволить Східницькій громаді стати одним із провідних туристичних центрів Карпатського регіону.

Гірські громади Карпат мають усі передумови, щоб стати одними з головних центрів відновлювального, оздоровчого та зеленого туризму України. У воєнний період пріоритетом була адаптивність і безпека, у повоєнний -якість, інтеграція та сталий розвиток. Успіх залежатиме від здатності громад об'єднувати зусилля, інвестувати в якість послуг і грамотно використовувати свій санаторно-курортний статус.

ВИСНОВКИ

1. Туристичний потенціал сільської громади - це сума ресурсів і умов певного місцевого самоврядування, які можуть бути використані для розвитку туризму, і розглядається як реальна можливість, а не обов'язково як вже використаний стан розвитку туристичної функції. Вона охоплює як те, що є (цінності, інфраструктура), так і те, що може бути через відповідну політику, місцеве підприємництво та організацію простору.

2. Існують різні методики оцінки туристичного потенціалу, якеї, на жаль, не мають практичного застосування в діяльності територіальних громад. Для наукового і порівняльного застосування актуальними залишається багатокритеріальний підхід до визначення туристичного-рекреаційного потенціалу. Останнім часом набувають популярності застосування інтегрованих індикаторів, ГІС-систем, аналітичних моделей

3. Основними особливостями громади є курортна спеціалізація, високогірне розташування, сільський характер. одна з найбільших територіальних громад Львівської області та одна з найменших за чисельністю і щільністю населення. Східницька громада є типовою для гірських районів Львівщини: домінує сільське населення, яке формує основу економіки та культурного життя. Це створює потенціал для розвитку зеленого туризму, локальних аграрних брендів та кооперації, що може стати ключовим напрямом капіталізації території.

4. Східницька ОТГ -це громада з потужним туристичним потенціалом, відомими мінеральними джерелами та мальовничими карпатськими краєвидами. Вона поєднує історичні пам'ятки, природні ресурси та сучасний розвиток зеленого туризму, що робить її важливим центром відпочинку та оздоровлення у Львівській області.

5. Основною унікальністю громади є її мінеральні джерела. Східниця - це відомий бальнеологічний курорт. Тут зосереджено понад 38 джерел і 17 свердловин мінеральних вод різного складу. Найціннішою є вода типу

“Нафтусі”. Особливою природною пам’яткою громади є водоспад Лазневий (Лазний), розташований у селі Довге - це найвищий водоспад Львівської області, висотою 10,5 метрів.

6. У Східниці та навколишніх селах функціонує кілька десятків приватних садиб, які пропонують автентичний сільський відпочинок, домашню кухню та знайомство з традиціями. Це створює хорошу базу для розвитку екотуризму та сімейного відпочинку.

7. Рівень туристичної інфраструктури у Східницькій територіальній громаді можна оцінити як досить розвинений і перспективний для сільської території, хоча він має суттєві резерви для подальшого покращення. Громада активно використовує свій статус курортної місцевості, поєднуючи природні лікувальні фактори з туристичною інфраструктурою.

8. В стратегії Східницької громади передбачено заходи щодо розвитку туристично-рекреаційного потенціалу місцевості, які охоплюють транспортну доступність, оздоровчу інфраструктуру, зелені садиби та готелі, екотуризм та активний відпочинок, маркетинг та промоцію громади, а також культурну спадщину громади. Стратегія розвитку має поєднати інвестиції в інфраструктуру, підтримку приватних садиб, промоцію громади та збереження природних і культурних ресурсів. Це дозволить Східницькій громаді стати одним із провідних туристичних центрів Карпатського регіону.

9. На основі вивчення туристично-рекреаційного потенціалу ОТГ запропоновано рекомендації щодо розвитку туристичного потенціалу сіл Східницької громади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабікова К. О. Методичні аспекти оцінювання ресурсного потенціалу рекреаційного туризму в контексті євроінтеграції України. *Агросвіт*. 2021. № 13-14. С. 25–31. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2021.13-14.25>.
2. Бейдик О. О. Рекреаційна географія України : монографія. Київ : Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2018 (перевид. 2022). 395 с.
3. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристичні ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2003. 395 с.
4. Герасимчук З. В., Дашук Ю. Є. Розвиток рекреаційного потенціалу регіону: теорія і практика : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2014. 260 с.
5. Головне управління статистики у Львівській області : офіційний сайт. URL: <https://www.lv.ukrstat.gov.ua>.
6. Гончарук І. В., Томашук І. В. Ресурсний потенціал сільських територій: стан та напрями зміцнення : монографія. Вінниця : ТОВ «Твори», 2022. 334 с.
7. Гудзь В. І. Агротуризм як чинник сталого розвитку сільських територій : монографія. Запоріжжя : Акцент Інвест-Трейд, 2021. 246 с.
8. Запотоцький С., Горін І. Туристично-рекреаційний потенціал Львівської області: географічні особливості використання та відтворення. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2018. № 1 (70). С. 72–79. DOI: <http://doi.org/10.17721/1728-2721.2018.70.13>.
9. Зубехіна Т. Аналіз та оцінка конкурентного потенціалу розвитку суб'єктів культурного туризму. *Acta Academiae Beregsasiensis Economics*. 2025. № 9. С. 40–49. DOI: <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2025-9-40-49>.
10. Ільякова І. Є., Лізіна О. М. Потенціал як соціальний ресурс економічного розвитку в умовах мінливого технологічного устрою.

- Інженерні технології та системи*. 2020. № 28 (4). С. 638–665. DOI: <https://doi.org/10.15507/2413-1407.113.028.202004.638-665>.
- 11.Калініченко С., Грибіник А., Кошкалда І., Грохольський В. Регіональний підхід до розробки туристичного продукту. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2022. № 3 (306). С. 51–55. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-306-3-7>.
 - 12.Карпенко Н., Шуканов П., Логвин М., Єгорова О., Шуканова А. Реалізація туристичного потенціалу в умовах війни та повоєнного відновлення: регіональний аспект. *Актуальні проблеми сталого розвитку*. 2025. № 2 (4). С. 80–87. DOI: [https://doi.org/10.60022/2\(4\)-9S](https://doi.org/10.60022/2(4)-9S).
 - 13.Комплексний рейтинг громад Львівщини (станом на 01.05.2026). URL: https://datastudio.google.com/reporting/d573e562-c5f6-4c45-8ef7-70bd385d13ce/page/p_uuz2clpujd?s=gvXRgVafGaY
 - 14.Кравців В. С. Методологічні засади оцінки рекреаційного потенціалу сільських територій. *Регіональна економіка*. 2024. № 2. С. 39–44.
 - 15.Кривенкова Р. Поняття та сутність туристичного потенціалу: державноуправлінський аспект. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 9. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156-2019.9.70>.
 - 16.Кулиняк І. Туристичний потенціал території як основа для сталого розвитку туризму. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2025. № 4 (344). С. 287–292. URL: <https://heraldes.khmnu.edu.ua/index.php/heraldes/article/view/1990>.
 - 17.Липчук В. В., Липчук Н. В. Агротуризм: організаційно-економічні засади розвитку : монографія. Львів : Сполом, 2008. 160 с.
 - 18.Липчук В. В., Липчук Н. В. Організація агротуристичних господарств : навч. посіб. Львів : Видавець Марченко Т. В., 2026. 218 с.
 - 19.Мальська М., Паньків Н. Туристично-ресурсний потенціал території : підручник. Київ : Видавець ФОП Піча Ю. В., 2022. 534 с.

- 20.Машика Г., Грабар М. Туристично-рекреаційний потенціал регіонів як основа сталого соціально-економічного розвитку. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: Економіка та управління*. 2025. № 21. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2025-21-12-01>.
- 21.Михайліченко Г. І. Туристичний потенціал: методи оцінки та інноваційний розвиток. *Проблеми економіки*. 2013. № 1. С. 115–123.
- 22.Огієнко А. В. Туристично-рекреаційний потенціал регіону: економічний та організаційний аспекти : монографія. Миколаїв : МНАУ, 2020. 320 с.
- 23.Пивовар П. В. Теоретико-методологічні основи формування та використання ресурсного потенціалу сільських територій. *Агросвіт*. 2023. № 11. С. 11–17.
- 24.Проміжні результати досліджень Дрогобицької територіальної громади в процесі розробки Концепції Інтегрованого Розвитку. URL:
- 25.Радченко Є. Теоретичні основи формування та розвитку туристичного потенціалу регіону. *Ефективна економіка*. 2018. № 12. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2018.12.212>.
- 26.Садиба «Зелена садиба» Східниці. *Turua*. URL: <https://turua.com.ua>
- 27.Санаторії Східниці. URL: <https://sanatorii.in.ua/sanatorii-shidnitca/>.
- 28.Смаль І. В. Туристичні ресурси світу : навч. посіб. Ніжин : Вид-во Ніжин. держ. ун-ту імені Миколи Гоголя, 2010. 336 с.
- 29.Східниця. *Karpaty.info*. URL: <https://www.karpaty.info/ua/uk/lv/dr/skhidnytsya/>
- 30.Східницька громада. *Інтернет-видання*. URL: <https://skhidnycia.com.ua/statti/sekrety-uspihu-shidnyczkoyi-gromady/>
- 31.Східницька селищна громада. *Громада.інфо*. URL: <https://uk.wikipedia.org>.
- 32.Східницька селищна рада : офіційний сайт. URL:.
- 33.Східницька територіальна громада. URL: <https://skhidnytsia-otg.com>

34. Черчик Л., Коленда Н. Стратегічний потенціал рекреаційної системи регіону: теорія, методологія, оцінка : монографія. Луцьк : ЛНТУ, 2008. 224 с.
35. Шулла Р. С., Попик М., Пітюлич М. М. Туристично-рекреаційний потенціал регіону: сутність та фактори впливу. *Бізнес Інформ*. 2024. № 3 (554). С. 71–79. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-3-71-79>.
36. Язіна В., Дзюба В., Мирний Д. Інтегрована комплексна модель оцінки туристичного потенціалу України: сутність та специфіка. *Економіка та суспільство*. 2024. № 68. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-194>.
37. Ярмоменко С. Г. Туристичні ресурси України : навч. посіб. Київ : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 472 с.